

NELLY BEKUS

Polityka językowa w kontekście procesów narodotwórczych narodu białoruskiego

Abstract (Language Policy in the Context of Nation-forming Processes in Belorussia).

Only 28 percent of Belarusians use Belarusian language in daily communication – this fact is often considered a weakness of the Belarusian national identity. The time between 1989–1994 was a particular moment in the Belarusian national development, since then a new language policy was introduced. The language law of Belorussia adopted in 1990 made Belarusian the official language of the state. This step was part of a general strategy of Belarusization aimed at formation of an ethno-linguistic, monocultural Belarusian nation.

However, a change of the political course in 1994 was followed by an introduction of another language policy. Belarusization of the public life was reversed, Russian became the second official language. Belarusian on the other hand was perceived as a symbol of political opposition and a ‘nation project’ formed by the intelligentsia, which was built in the opposition to Soviet experience and Russian influences on the Belarusian development. However, lack of support of this project by the Belorussian society turned it into a failure. Recently, there has appeared an idea of the Belarusian nation seen as a community which can be characterized as multicultural and multilingual – as a result of its location in between different cultures and traditions. In this way, the Belarusian nation appears as a community for which Russian language is not the language of Other, but the language of the Belarusian cultural development.

Abstrakt. Los języka białoruskiego stanowi jeden z najbardziej wyraźnych wskaźników słabości białoruskiej tożsamości narodowej, co uwiadczniać może fakt, że tylko dla 21% Białorusinów język białoruski jest językiem codziennego użytku.

Szczególne znaczenie dla dynamiki politycznego rozwoju Białorusi, mającego wyraz w polityce językowej państwa, miały lata 1989–1994. W roku 1990 parlament białoruski uchwalił ustawę o języku państwowym Białorusi, zgodnie z którą język białoruski został jedynym językiem państwowym w kraju.

Szybka zmiana kursu politycznego i polityki językowej nastąpiła w 1994 roku. Język rosyjski został uznany za drugi oficjalny język kraju, co oznaczało zatrzymanie, a nawet odwrócenie procesów białorusenizacji życia publicznego.

W ciągu kolejnych piętnastu lat język białoruski stanowił nie tylko symbol opozycji białoruskiej, lecz był także symbolem określonego projektu narodu białoruskiego. Brak popu-

larności tego projektu w społeczeństwie białoruskim stał się jednak powodem do refleksji nad rolą i miejscem języka białoruskiego w rozwoju narodu oraz do zmiany koncepcji narodu białoruskiego. W dyskursie publicznym pojawiły się idee narodu białoruskiego jako wspólnoty, która wskutek swojej geopolitycznej lokalizacji na styku kilku przestrzeni kulturowo-językowych ma charakter wieloetniczny, a także wielojęzykowy. Według takiej koncepcji narodu białoruskiego język rosyjski nie jest językiem obcym, a językiem wspomagającym rozwój kultury białoruskiej.

Białoruś stanowi przykład specyficznego rozwoju postkomunistycznego, którego cechą szczególną stało się budowanie państwa bez odwołania do etnicznej kultury białoruskiej, podczas gdy Białoruś jest państwem etnicznie jednolitym – ponad 70% mieszkańców kraju stanowią etniczni Białorusini. To, w jaki sposób potoczyła się transformacja ustrojowa na Białorusi dla wielu badaczy stało się powodem do zdiagnozowania stanu tożsamości narodu białoruskiego jako słabej, nieukształtowanej. Los języka białoruskiego stanowi jeden z najbardziej wyraźnych dowodów istnienia problemu tożsamości narodowej: zgodnie z wynikami ostatniego spisu ludności tylko dla 21% Białorusinów język białoruski jest językiem codziennego użytku, podczas gdy większość używa rosyjskiego.

Rusyfikacja była długotrwałym procesem historycznym na ziemiach białoruskich. Cele strategiczne i istota tego procesu zmieniały się wraz z kontekstem politycznym i ideologią państwa, którego częścią była Białoruś. Początki tego procesu sięgają okresu Rosji carskiej. W tamtym czasie rusyfikacja miała na celu zniszczenie białoruskiej odrębności kulturowej i językowej oraz przekształcenie Białorusi w Zachodnio-Rosyjską prowincję. Zgodnie z koncepcją Zachodnio-Rosyjską Białorusini nie byli narodem, lecz grupą regionalną wchodzącą w skład jedyne rosyjskiego narodu, język białoruski natomiast był postrzegany jako zachodnio-północny dialekt rosyjskiego.

Istota rusyfikacji w okresie radzieckim zmieniła się.

Pierwsza dekada rządów bolszewickich znana jest jako okres nacjonalizacji życia publicznego poszczególnych republik radzieckich. Polityka państwowa kontynuowała na swój sposób proces budowania narodu białoruskiego, rozpoczętego przez narodową inteligencję na przełomie XIX–XX w. Na początku istnienia białoruskiego ruchu narodowego Białorusini stanowili prawie klasyczny przykład „małego narodu”, którego obudzenie miało przejść wszystkie fazy formowania narodu: (A) fazę naukową, która zjednoczyła grupy inteligencji patriotycznej; (B) fazę agitacji narodowej, kiedy nowa tożsamość zostaje przyjęta przez wszystkich członków grupy, która jest „potencjalnym narodem”; (C) fazę masowego ruchu narodowego, która świadczy o pomyślnym procesie narodotwórczym (Hroch 2003: 9). Problem białoruskiego ruchu narodowego polegał na tym, że w momencie, kiedy doszło do rewolucji październikowej, białoruski ruch narodowy nie osiągnął fazy mobilizacji masowej. Faktycznie, nacjonalizacja narodu odbywała się już w ramach państwa radzieckiego i za pośrednictwem jego instrumentów (Martin 2001).

W ramach tzw. korenizacji – czyli zakorzenienia ideologii socjalistycznej na glebie kultury narodowej – bolszewicy przymusowo wprowadzali do użytku języki naro-

dowe. Polityka językowa bolszewików w tym okresie skonsolidowała narody, wyposażając je w potężne instrumenty artykulacji narodowej odrębności. W tych procesach było dużo podobieństwa do budowania narodów w innych państwach w XIX w.: państwowa władza centralna wprowadzała alfabety dla języków narodowych narodów, które nie miały piśmiennictwa, otwierano szkoły dla tych, którzy ich nie mieli za czasów caratu. Radzieccy działacze „zajmowali się utworzeniem systemów edukacji, języków literackich swoich narodów, wybierając wśród kilku dialektów ten, który będzie promowany i usystematyzowany, którego leksykon będzie oczyszczony” (Sunny 1998: 102–103).

W wyniku prowadzenia tej polityki na Białorusi w ciągu kilku lat status języka białoruskiego całkowicie się odmienił – z języka chłopów stał się on językiem państwowym, głównym językiem życia publicznego, posługiwanie się nim stało się warunkiem społecznego awansu. Według statystyk w 1925 r. wśród pracowników głównych urzędów republiki tylko 26,9% posługiwało się językiem białoruskim. W 1928 r. liczba ta wzrosła do 80%. W tym okresie cała prasa wydawana na terenie Białoruskiej Republiki była białoruskojęzyczna. Nic dziwnego, że działacze ruchu narodowego na początku lat 90. ubiegłego wieku marzyli o powtórzeniu białorutenizacji, zjawiska kulturowego z lat 20. (Zapрудnik 1993: 77).

Po tym okresie intensywnej nacjonalizacji nastąpiła nowa epoka – „przyjaźni między narodami”. Nowa polityka narodowa i językowa, której główne założenia były sformułowane w Konstytucji ZSSR, przyjętej w 1936 r., była skierowana na wzmoczenie jedności między narodami wchodzącymi w skład ZSSR. Język rosyjski stał się podstawą tej jedności. Od tej pory w republikach radzieckich promowano język rosyjski i bilingwizm. Rozpowszechnienie i popularyzowanie rosyjskiego w tym okresie miało charakter instrumentalny: z jednej strony, język ten miał być środkiem komunikowania się między narodami radzieckimi, z drugiej zaś, służył do promowania kultury radzieckiej i radzieckości, jako szczególnego stanu mentalności mieszkańców tego kraju (Jekadumau 2003: 186–187). Skutkowało to jednak wyjątkowo wysokim stopniem rusyfikacji białoruskiego życia publicznego i kulturalnego: w połowie lat 70. w miastach białoruskich nie było już szkół białoruskojęzycznych. Język białoruski był wykładany obok innych przedmiotów, lecz wszystkie przedmioty poza „językiem” i „literaturą białoruską” były wykładane po rosyjsku. Podobnie wyglądała sytuacja w przestrzeni medialnej: w roku 1984 tylko 5% czasopism wydawanych na Białorusi było białoruskojęzycznych. Język ten ponownie zmienił status społeczny, przestając być językiem publicznym. Według statystyk tylko jedna trzecia mieszkańców Białorusi posługiwała się białoruskim w życiu codziennym. Na dodatek większość białoruskojęzycznych osób mieszkała na wsi (Marples 1999).

Pierestrojka rozpoczęła nowy okres w życiu narodowym Białorusinów. Inteligencja zaczęła działalność na rzecz białoruskiego odrodzenia kulturowego, którego głównym elementem było przywrócenie języka białoruskiego do życia publicznego. W 1989 r. zostało założone Towarzystwo Języka Białoruskiego im. Franciszka Skaryny, którego celem było promowanie języka narodowego w kraju. Początek lat 90. był okresem szerokiej debaty publicznej. Dyskusje z udziałem przedstawicieli naro-

dowej elity białoruskiej odbywały się na łamach gazet, w czasopismach i mediach elektronicznych. W tym okresie dokonano wielu działań mających na celu przywrócenie językowi białoruskiemu odpowiedniego statusu i miejsca w życiu publicznym. Dzięki obecności mocnej frakcji partii opozycyjnych, w tym Białoruskiego Frontu Ludowego, białoruski parlament podejmował takie decyzje, które zmieniły państwową politykę językową. Język białoruski stopniowo wracał do użytku w instytucjach edukacyjnych, programach telewizyjnych i radiowych – wszystko to było wpisane w ramy ogólnej strategii „powrotu do białoruskości”.

W styczniu 1990 r. ówczesny parlament białoruski przyjął ustawę O językach w BSSR. Kilka miesięcy później rząd białoruski zainicjował narodowy program rozwoju języka białoruskiego i języków innych narodowości w BSSR, jednocześnie ratyfikując dekret, zgodnie z którym język białoruski został jedynym językiem państwowym w kraju¹.

W 1992 r. ówczesny minister edukacji Wasil Strażau ogłosił, że zaczyna się przejście wszystkich szkół na białoruski język wykładowy. W tym samym roku już 55% białoruskich pierwszoklasistów rozpoczęło naukę w języku białoruskim. Zgodnie z zapowiedzią w ciągu dziesięciu lat cały system edukacji w państwie miał przejść na język narodowy. Wszystkie te decyzje i działania w sprawie polityki językowej były wpisane w strategię budowania narodu opartej na zasadach etnolingwistycznego projektu białoruskości sformułowaną przez białoruską inteligencję. Projekt ten zakładał budowanie monokulturowej białoruskiej wspólnoty narodowej. To miał być naród składający się ze „świadomych Białorusinów”, gotowych przeciwstawić się wpływowi rosyjskim i radzieckiemu doświadczeniu białoruskości. Jedną z podstawowych i najbardziej radykalnych zmian zawartych w programie była polityka językowa: zakładała ona szybką i bezwzględną białorutenizację życia publicznego w państwie.

Jednak los sił politycznych białoruskiego ruchu narodowego: gwałtowny upadek jego popularności na początku lat 90., przegrana kandydata tych sił w wyborach prezydenckich w 1994 r. i marginalizacja ruchu w życiu politycznym kraju – wszystko to wskazywało na brak poparcia dla tej idei w społeczeństwie białoruskim.

Błędem ówczesnej białoruskiej opozycji patriotycznej było nieuwzględnienie w swoim modelu białoruskości dziedzictwa i osiągnięć narodu białoruskiego w XX w. Fakt, że były to osiągnięcia w dużym stopniu związane z radzieckością, nie miał dla większości Białorusinów wielkiego znaczenia. Środowiska opozycyjne promowały taką wizję narodu białoruskiego, zgodnie z którą ów naród jest jednojęzyczny i monoetniczny, oczyszczony i pozbawiony wszystkich wpływów rosyjskich kulturowych i językowych, jak również radzieckości.

Problem jednak polegał na tym, że, jak wspomniano wyżej, formowanie się narodu białoruskiego wraz z procesami modernizacji społeczeństwa zostało ukończone już w ramach państwa radzieckiego (Bekus 2010b). Naród ten jeszcze nie istniał – jako w całości uformowana wspólnota – przed powstaniem Związku Radzieckiego.

¹ „Gosudarstwennaja programma razwitija belorusskogo jazyka i drugich nacionalnych jazykow w Belorusskoj SSR”, *Sovetskaja Belorussia*, September 25, 1990.

Nie oznacza to, że naród białoruski powstał tylko i wyłącznie dzięki bolszewikom. Kształtowanie się wspólnoty narodowej jest związane z całym szeregiem procesów transformacji, z postępowaniem gospodarczym i modernizacją. Fakt, że transformacje te w społeczeństwie białoruskim miały miejsce w ramach państwa rządzonego przez bolszewików, był, w pewnym sensie, fatalnym zbiegiem okoliczności.

Znaczenie dziedzictwa radzieckiego – zarówno kulturowego, symbolicznego, jak i instytucjonalnego oraz społeczno-politycznego – ma zasadnicze znaczenie dla zrozumienia postkomunistycznego rozwoju Białorusi. W pracach takich autorów, jak R. Suny, T. Martin i E. Hobsbawm, modernizacja radziecka jest przedstawiana jako alternatywa modernizacji kapitalistycznej. Pod wieloma względami przebieg tej modernizacji mieści się w ramach tego schematu formowania narodu, który był realizowany w państwach Europy Zachodniej – poprzez procesy standaryzowania systemów edukacji, zmiany w strukturze społecznej i inne atrybuty modernizacji. W ZSSR zachodziły dwa równoległe procesy – modernizacja całego społeczeństwa oraz kształtowanie narodowej formy życia kulturowego i społecznego. „Forma narodowa” tego państwa miała niewątpliwie wpływ na kreowanie narodowej wyobraźni. Państwo radzieckie, które przechodziło proces intensywnej modernizacji, stworzyło również nowe środki, które czyniły małe narody widzialnymi na mapie. Państwo radzieckie poprzez strukturę republik narodowych uzbroido narody-podmioty w nowe środki, za pomocą których łatwiej im było wyrazić własną wspólnotowość. Będąc zredukowaną formą modernizacji, modernizacja radziecka dotknęła jednak tych sfer życia publicznego, które bezpośrednio związane są z unarodowieniem. Dotyczyło to zmian w strukturze społeczeństwa. Duża część zacofanej ludności była poddana pierwotnemu wpływowi modernizacji, choć poprzez mechanizmy państwowe, a nie rynkowe. Druga sfera związana jest z transformacją całej przestrzeni komunikacyjnej społeczeństwa (Schöpflin 1995). To z kolei stworzyło warunki do nowego sposobu myślenia o narodzie jako całości.

Jednocześnie ramy ideologii komunistycznej zostawiły ślad w treściach idei białoruskiej sformułowanej w okresie socjalistycznym. Jednym z najważniejszych wyników tego okresu stała się szczególna konfiguracja tożsamości kulturowej i lingwistycznej Białorusinów, zgodnie z którą idea białoruska nie jest sprzeczna z doświadczeniami radzieckimi rozwoju białoruskiego. Oprócz tego, według tej idei białoruskość nie jest także przeciwstawiona rosyjskości, lecz, odwrotnie, pewne elementy rosyjsko-białoruskiej jedności kulturowej i cywilizacyjnej są traktowane jako cechy białoruskiej tożsamości. W tak ujętej perspektywie Rosja dla Białorusi nie jest podmiotem „zewnątrznym”, lecz znajduje się „wewnątrz” i stanowi integralną część białoruskości. Jak pisze W. Akudowicz:

Rosja – to nie jest kraj położony na wschód od Białorusi. Rosja jest *wschodem* Białorusi. Oznacza to, że Rosja pewnym swoim konturem (podobnie jak Europa) w sposób naturalny znajduje się wewnątrz naszej własnej samoistości. (...) Część składowa „Rosji” w samoistości Białorusinów stanowi jeden z czynników naszej odmienności (Akudowicz 2008).

W tym kontekście jest zrozumiałe, że język rosyjski nie jest postrzegany na Białorusi jako język obcy, język „innego”, lecz stanowi część białoruskiego dziedzictwa

kulturowego i widziany jest jako jeden z instrumentów białoruskiego rozwoju kulturowego. Podczas gdy to narodowy język zazwyczaj jest przedstawiany jako kluczowy element współczesnej legitymizacji państwa narodowego, na Białorusi zarówno rosyjski, jak i białoruski wydają się być ważnymi elementami tożsamości narodowej.

Problemem białoruskich sił patriotycznych był brak zrozumienia istoty tych zmian, które zaszły w społeczeństwie białoruskim w okresie radzieckim. Przedstawiciele ruchu białoruskiego zignorowali te specyficzne cechy białoruskiej samoświadomości ukształtowane w XX w. Sprowadzenie tego okresu do „kolonialnej rusyfikacji”, skierowanej ku unicestwieniu narodu białoruskiego, z całą pewnością nie odpowiadało własnym doświadczeniom większości Białorusinów. Za doświadczeniem radzieckości bowiem stała nie tylko rusyfikacja i kolektywizacja, represje stalinowskie oraz władza scentralizowana w Moskwie, lecz także wspomniana wyżej modernizacja społeczeństwa, likwidacja analfabetyzmu, a także wspólne dla wszystkich narodów radzieckich doświadczenie udziału i zwycięstwa w II wojnie światowej. Również lata po wojnie stały się specyficznym okresem w doświadczeniu Białorusinów. Całkowicie zrujnowana podczas wojny Republika Białoruska była nie tylko odbudowana, lecz w wyniku tej odbudowy stała się jedną z najbardziej zmodernizowanych, uprzemysłowionych i rozwiniętych republik radzieckich z najwyższym poziomem życia. Nieprzypadkowo o tym okresie mówiono jako o „złotym wieku” historii białoruskiej (Marples 2003: 24–25).

Formułując strategię rozwoju narodowego po uzyskaniu niepodległości, elity białoruskie zignorowały wpływy radzieckie na białoruskość. Wybrały one kontrformułę białoruskości, sformułowaną w opozycji zarówno do radzieckich doświadczeń Białorusinów, jak i do Rosji (Bekus 2010a). Już w 1994 r. podczas pierwszych wyborów prezydenckich w kraju strategia ta nie uzyskała poparcia w społeczeństwie.

Zmiana kursu politycznego i polityki językowej skierowanej na białorutenizację nastąpiły po wyborach prezydenckich w 1994 r. Podczas referendum w maju 1995 r., w którym jedno z zadawanych pytań brzmiało: „Czy zgadzacie się nadać językowi rosyjskiemu status równy z białoruskim?”, 83,1% respondentów odpowiedziało twierdząco. W ten sposób język rosyjski został drugim językiem państwowym w kraju. Nie prowadziło to jednak do równości tych języków, gdyż w wyniku zatrzymania, a nawet odwrócenia białorutenizacji, język rosyjski pozostał językiem dominującym w życiu publicznym.

Polityka językowa władzy białoruskiej w tym okresie nie była jednak związana z ideologią rusyfikacji, lecz wywodziła się z populistycznego charakteru całej polityki białoruskiego prezydenta i była elementem ogólnej strategii kontynuowania praktyki radzieckości (Goujon 1999). W praktyce życia publicznego i kulturalnego polityka językowa sprowadzała się do utrzymywania zaistniałego jeszcze w okresie radzieckim językowego *status quo* i braku jakichkolwiek decyzji dotyczących promowania języka zarówno białoruskiego, jak i rosyjskiego. W sposób naturalny prowadziło to do dominacji języka rosyjskiego, a także stopniowego zmniejszenia roli języka białoruskiego w życiu Białorusinów.

Pokazują to wyniki spisów powszechnych przeprowadzonych na Białorusi w latach 1999 i 2009. W 1999 r. 73,3% mieszkańców kraju wskazało na język białoruski jako ojczysty. W tym samym czasie 24,1% wszystkich mieszkańców Białorusi określiło język rosyjski jako ojczysty. Te liczby jednak zmieniają się w odpowiedzi na pytanie o języku, w którym się mówi w życiu codziennym. Tylko 36,7% mieszkańców kraju posługuje się na co dzień językiem białoruskim, natomiast rosyjskim – 62,8%. Podczas spisu powszechnego w 2009 r. liczby zarówno posługujących się językiem białoruskim (21%), jak i tych, którzy uznają język białoruski za ojczysty (50,1%), zmniejszyły się².

Z całą pewnością można stwierdzić, że malejąca popularność języka białoruskiego jest wynikiem obecnej polityki językowej władz Białorusi, której głównym założeniem jest rezygnacja z jakichkolwiek przymusowych decyzji i zmian. Podczas spotkania z przedstawicielami białoruskich środków masowego przekazu w grudniu 2009 r. prezydent przedstawił własną wizję polityki językowej: „Język to taka sfera życia, która nie cierpi przymusu i dyktatury, dlatego nie będzie w kraju ani przymusowej białorutenizacji, ani rusyfikacji” (Łukaszenka 2009). Według niego uznanie języka białoruskiego i rosyjskiego jako języków państwowych w kraju odpowiada tradycjom historycznym Białorusinów i współczesnej sytuacji językowej w kraju. W innym przemówieniu Łukaszenka zapewnił:

Dwujęzyczność jest jednym z naszych największych dóbr i osiągnięć. Nigdy nie dopuścimy dyskryminowania w danej sferze, przymusowej białorutenizacji kosztem zakazu języka rosyjskiego. Na Białorusi, gdzie większość posługuje się tym językiem jako ojczystym, sztuczne usunięcie go z użytku – jest co najmniej głupotą (Łukaszenka 2010).

Poczynając od 1994 r., język białoruski stał się swoistym symbolem opozycji białoruskiej: „Mówić po białorusku znaczy sprzeciwiać się reżimowi Łukaszenki” (Goujon 1999). Stał się on także symbolem określonego projektu narodu białoruskiego, którego realizacja została wstrzymana po wyborach prezydenckich w 1994 r. Niemniej jednak byłoby dużym uproszczeniem utożsamiać rusyfikację lingwistyczną z polityczną opozycją w społeczeństwie białoruskim. Owszem, większość polityków opozycyjnych jest zwolennikami białorutenizacji lingwistycznej. Ale nie wszyscy rosyjskojęzyczni obywatele Białorusi są zwolennikami reżimu. Co więcej, badania opinii publicznej wskazują na wzrastającą sprzeczność między rusyfikacją lingwistyczną i opozycyjnością polityczną w społeczeństwie białoruskim. Większość zwolenników polityki Łukaszenki jest mieszkańcami wsi i, paradoksalnie, są białoruskojęzyczni. I odwrotnie, przeważnie rosyjskojęzyczna stolica Mińsk jest centrum opozycyjnej działalności politycznej. Badania zależności pomiędzy orientacją polityczną i mówionym językiem pokazują, że „w przeciwieństwie do rozpowszechnionej opinii, to mianowicie rosyjskojęzyczni, w porównaniu do innych wspólnot językowych, są najbardziej oddani idei niepodległości Białorusi, wartościom liberalnej gospodarki i w najmniejszym stopniu są zwolennikami Łukaszenki” („Yazyk do Kieva dovedet” 2004).

² <http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/census.php>.

Wizerunek socjologiczny oponenta polityki A. Łukaszenki przedstawia go jako „młodego wykształconego mieszkańca Mińska, który aktywnie działa w przedsiębiorczości, mówi po rosyjsku, popiera niepodległość Białorusi i zorientowany jest na Zachód” (Manaev 1998: 289). Podczas gdy wśród białoruskojęzycznych osób tylko niewielka warstwa młodych wykształconych ludzi w dużych miastach jest zwolennikami europejskiej Białorusi (Drakakhrust 2008). Paradoksalnie, „rosyjski na Białorusi jest często tak samo językiem kulturowego odrodzenia kraju i jego niepodległości, jak język białoruski” (Zapрудnik 2003: 117).

Okazuje się więc, że rusyfikacja lingwistyczna, nawet jeśli nie traci całkowicie swojego sensu negatywnego, to jednak nie może być rozpatrywana jako bezwarunkowy wskaźnik braku tożsamości białoruskiej. Oznacza to także, że skomplikowana kartografia politycznych, kulturowych i lingwistycznych składników białoruskiej samoświadomości nie mieści się w ramach uproszczonej wizji białoruskiej tożsamości jako słabej i niedorozwiniętej.

Brak poparcia dla projektu narodu białoruskiego jako wspólnoty monoetno-lingwistycznej w społeczeństwie białoruskim stał się powodem do refleksji i przemyślenia roli i miejsca języka narodowego w rozwoju białoruskim przez opozycyjnych działaczy politycznych i kulturowych. Z jednej strony, porzucenie języka białoruskiego zaczęło być także rozpatrywane w kontekście nie tyle teorii postkolonialnych, ile na zasadzie zachodniej analogii:

Stan języka narodowego, który może wydawać się szczególnym z punktu widzenia standardowych modeli budowania narodu, nie jest jednak unikatowym w kontekście światowym: cała Ameryka mówi w językach byłych kolonizatorów, w Irlandii i Belgii język byłych okupantów funkcjonuje obok języków narodowych (Apytanne ARCHE 2003).

Oprócz tego w opozycyjnym dyskursie publicznym zaczęły pojawiać się idee narodu białoruskiego jako wspólnoty, która wskutek swojej geopolitycznej lokalizacji na styku kilku kultur i przestrzeni kulturowo-językowych ma charakter wieloetniczny i wielojęzyczny. Historyk Paweł Łojka pisał o takim postrzeganiu białoruskości, która uwzględnia wszystkie doświadczenia historyczne Białorusinów.

Biorąc pod uwagę dramatyczny charakter dziejów białoruskich w XVII i XVIII w., który związany jest z rozdarciem naszej ojczyzny pomiędzy Warszawą i Petersburgiem, pomiędzy katolicyzmem i wiarą prawosławną, nie możemy wyrzekać się osiągnięć naszych przodków. Nie ma sensu w tym, żeby rozpatrywać jako dorobek narodowy wyłącznie to, co było stworzone w języku białoruskim. Nie ma podstaw dla tego, żeby oddawać naszym sąsiadom lub komukolwiek białoruskie wartości kulturowe, stworzone w polskim, rosyjskim lub łańskim języku. W ogóle Białoruś, zarówno w oddalonej przeszłości, jak i teraz, ma charakter wieloetniczny i wielojęzyczny (Łojka 2004).

Taka koncepcja tworzy nie tylko odmienną wizję idei białoruskiej, ale wymaga także przemyślenia polityki językowej w kraju.

BIBLIOGRAFIA

- Akudowicz, W. 2008: *Niewiadomaja Belarus'*. Mensk.
- Apytanne ARCHE. 2003: "Z chago na vashu dumku pachynaecca nacyianalnaja historia Belarusi i chym jana skonchycca?" *ARCHE* no 2(25).
- Bekus, Nelly. 2010a: Nationalism and Socialism: „Phase D” in the Belarusian Nation-Building. *Nationalities Papers* 38(6), 829–846.
- Bekus, Nelly. 2010b: *The Struggle over Identity. The Official and the Alternative Belarusianness*. Budapest: CEU Press.
- Drakakhrust, Yury. 2008: Cultural types and the political process. W: A. Dynko (red.), *The Generation Gap, or Belarusian Differences in Goals, Values and Strategy*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Wyższej Szkoły Handlu i Prawa im. R. Łazarskiego.
- Goujon, Alexandra. 1999: Language, nationalism, and populism in Belarus. *Nationalities Papers* 27(4), 661–677.
- Hobsbawm, E.J. 1990: *Nations and Nationalism since 1789. Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hroch, Miroslav. 2003: *Male narody Europy*. Wrocław: Ossolineum.
- Lojka, Pavel. 2004: „Prablemy gistorycznaj adukacyi u Belarusi. Gistorycznaya adukacya – asnova ideologii belaruskaga dziazaunaga patryatyizmu” *Gistryczny almanach* no 4. URL: http://kamunikat.fontel.net/www/czasopisy/almanach/04/04prab_lojka.htm [dostęp: 29.03.2011].
- Lukaszenka, A. 2010: Posłanie Prezidenta Republiki Belarus Aleksandra Lukaszenko belorusskomu narodu i nacionalnomu sobraniu. URL: <http://www.president.gov.by/press10256.html> [dostęp: 27.03.2011].
- Lukaszenka, A. 2009: Пресс-конференция президента — начало избирательной кампании, URL: http://naviny.by/rubrics/politic/2009/12/30/ic_news_112_323614/ [dostęp: 27.03.2011].
- Manaev, Oleg. 1998: Elektorat Aleksandra Lukashenko. W: Furman, Dmitry (red.), *Belorussia i Rossia: Obschestva i gosudarstva*. Moskva: “Prava cheloveka”, 278–295.
- Marples, David. 1999: *Belarus. A Denationalized Nation*. Amsterdam: Harwood.
- Marples, David. 2003: History and Politics in Post-Soviet Belarus: The Foundations. W: Korosteleva, Elena A., Lawson Colin W. and Marsh, Rosalind J. (red.), *Contemporary Belarus*. London & New York: RoutledgeGurzon, 21–35.
- Martin, Terry. 2001: *The Affirmative Action Empire. Nations and Nationalisms in the Soviet Union 1923–1939*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Schöpflin, George. 1995: Nationalism and Ethnicity in Europe, East and West. W: *Nationalism and Nationalities in the New Europe*, ed. Charles A. Kupchan. Cornell University Press.
- Suny, Ronald G. 1998: *The Soviet Experiment. Russia, USSR, and the Successor states*. New York, Oxford: Oxford University Press.
- „Yazyk do Kieva dovedet”. Nowosti NISEPB Bulletin, no 4 (34) (2004): 34–35.
- Yekadumau, Andrei. 2003: The Russian Factor In the Development of Belarusian culture”. W: Bulgakau, V. (red). *Belarus-Russian Integration*. Minsk and Warsaw: Analitical Group, 169–220.
- Zaprudnik, Jan. 1993: *Belarus: At a Crossroads in History*. Boulder, Colorado: Westview Press.
- Zaprudnik, Jan. 2003: Belarus: In Search of National Identity Between 1986 and 2000. W: Korosteleva, Elena A., Lawson Colin W. and Marsh, Rosalind J. (red.), *Contemporary Belarus*. London & New York: RoutledgeGurzon, 112–124.